

UDK: 343.37 :338.1

POSLOVNA EKONOMIJA
BUSINESS ECONOMICS

Godina XII

Broj 1

Str 92 – 109

doi: 10.5937/poseko13-16046

Pregledni rad

Prof. dr Jelena Matijašević Obradović¹, vanredni profesor

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu

Prof. dr Dragan Ilić², vanredni profesor

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu

KRIVIČNA DELA PROTIV PRIVREDE – KRIVIČNA REGULATIVA KAO ZNAČAJAN FAKTOR PRIVREDNE STABILNOSTI

SAŽETAK: Na početku analize rezultata rada pravosudnih organa u postupcima za krivična dela protiv privrede postavilo se pitanje da li sadržajna krivičnopravna regulativa sa primarnim zaštitnim objektom, može delovati preventivno na potencijalno vršenje novih krivičnih dela protiv privrede, te time biti značajan faktor ukupne privredne stabilnosti. U radu je prvenstveno primenjen normativni metod, upotpunjen sa analitičkim i deduktivnim metodološkim pristupom, te osnovnom kvantitativnom analizom podataka. Primarni legislativni izvor koji je konsultovan u radu jeste Krivični zakonik. Posledice svih pojedinačnih krivičnih dela mogu veoma snažno uticati na određene aspekte privrednih odnosa. Svako krivično delo ima svoj specifični objekt radnje, dok je pasivni subjekt zapravo Republika Srbija i svi njeni građani. Sadržajnom krivičnom regulativom, mi činimo veoma mnogo na polju privredne stabilnosti. Država koja neguje i usavršava krivičnopravnu

¹ jela_sup@yahoo.com

² prof.dragan.ilic@gmail.com

reakciju jeste država koja najopasnija krivična dela drži efikasno pod kontrolom, što direktno utiče na stabilnost i prosperitet.

Ključne reči: krivična dela protiv privrede, privreda, privredna stabilnost, Krivični zakonik

UVOD

Privredni kriminalitet u našoj državi karakterišu složena krivična dela, posebno u oblastima finansija, računovodstva, bankarstva, spoljne trgovine, kao i u procesu privatizacije. Prema dostupnim podacima Republičkog zavoda za statistiku, najrasprostranjeniji oblici privrednog kriminaliteta u Republici Srbiji su poreska utaja, razni oblici zloupotreba ovlašćenja u privredi, falsifikovanje novca i platnih kartica, ali i zloupotrebe službenog položaja u svim oblastima privrednih aktivnosti (Arežina et al., 2014). Prema mišljenju pojedinih autora, zastupljenost i fluktuacija kriminaliteta u našoj državi, veoma je interesantna za praćenje i izučavanje (Ignjatović, 2007, str. 11). Privredu Srbije karakterišu odlike malih zemalja u razvoju, kao što su niska konkurentnost kao posledica deindustrijalizacije, usporena tranzicija, visok stepen javne potrošnje, liberalizacija spoljnotrgovinskog režima, veliki deficit platnog bilansa i galopirajući rast javnog duga, što svrstava Srbiju u red visoko zaduženih zemalja (Jotić i Lovre, 2013, str. 112). Svakako treba uzeti u obzir i da implikacije u vezi sa iznosom i strukturom javne potrošnje na nacionalnom nivou mogu imati različite refleksije, pretežno regresivnog karaktera, u oblasti privrednog razvoja (Lovre i Jotić, 2016, str. 113).

Potrebno je na samom početku napraviti distinkciju između pojmova kriminalitet i privredni kriminalitet. Za razliku od kriminaliteta, kao opšteg pojma koji inkorporira sve deliktne radnje, bez obzira na prostorne i vremenske karakteristike, privredni kriminalitet, prema Arežina et al. (2014) predstavlja užu pojam u odnosu na pojam kriminaliteta. Privredni kriminalitet u svom primarnom određenju jeste vrsta opšteg kriminaliteta usmerena prevashodno na ekonomske aspekte nacionalne privrede.

Svi delikti iz sfere privrednog kriminaliteta sankcionisani su Krivičnim zakonikom (Sl. glasnik RS, br. 85/2005, ... 108/2014), kao primarnim i statusnim zakonskim tekstom u oblasti krivičnopravne zaštite. Najveći broj, pak, krivičnih dela koji su sastavni deo privrednog kriminaliteta, spada u grupu krivičnih dela protiv privrede.

Adekvatna obuhvatnost, kontinuitet u razvoju i kompatibilnost sa EU standardima u pogledu krivičnopravne regulative svih delikata kojima se narušavaju privredni tokovi i vrednosti u jednoj državi, u velikoj meri utiču, između ostalog, i na stabilnost privrede kao osnovne društvene delatnosti, pa se pored ustavnih odredbi i niza *lex specialis*, statusnih zakonskih tekstova

koji regulišu niz privrednopravnih pitanja i odnosa, mora istaći i značaj krivičnopravne regulative, kojom je obuhvaćeno, kako preventivno, tako i represivno delovanje društva u oblasti zaštite privrede i privrednih odnosa.

TEORIJSKA I ZAKONSKA ODREĐENJA

U teoriji ne postoji jedinstveno mišljenje o sadržinski adekvatnoj definiciji privrednog kriminaliteta.

Neki autori diskusije o pojmovnom određenju privrednog kriminaliteta usmeravaju čak i u pravcu razgraničenja ovog pojma u odnosu na pojam ekonomskog kriminaliteta, smatrajući privredni kriminalitet širim pojmom koji pored elementarnog koncepta ekonomskog kriminaliteta obuhvata i niz kriminalnih aktivnosti u drugim oblastima koje se u određenom vidu mogu podvesti pod pojam privrednog kriminala (na primer, krivična dela protiv službene dužnosti) (Pihler, 1993). Izdvajajući relevantne teorijske koncepte u ovoj oblasti, Ignjatović pak smatra da je opravdano poistovetiti kriminalitet „belog okovratnika” i „kriminalitet korporacija”, imajući u vidu elemente vezane za ličnost učinioca, pristup u vršenju krivičnih dela, motive i naročito viktimološki aspekt (Ignjatović, 1998, str. 212). Bez obzira na različite pristupe u definisanju privrednog kriminaliteta kao opšteg pojma, nesporno je da postoji znatan broj pojava oblika privrednog kriminaliteta, sve složenijih po strukturi i sve opasniji na polju primene.

Oblici kriminaliteta protiv privrede i ekonomskog sistema obuhvataju krivična dela koja su usmerena protiv privredne delatnosti i ekonomskog sistema. Oblici kriminaliteta u ovoj oblasti obuhvataju ona dela koja se javljaju u oblasti industije i proizvodnje, građevinarstva i urbanizma, trgovine (kupovina i prodaja), spoljnotrgovinskog prometa (uvoz i izvoz), kao i krivična dela koja su vezana za proces svojinske transformacije. Dakle, ova krivična dela ispoljavaju se u različitim privrednim granama, u zavisnosti od stepena dominantnosti i razvijenosti date privredne grane (Šikman i Domuzin, 2013, str. 6–7). Pojedini autori u razmatranju fenomenološke dimenzije privrednog kriminaliteta, pojedine oblike svrstavaju u klasične i savremene, polazeći od činjenice u kojim oblastima privrednog poslovanja mogu biti zastupljeni i na koji način, te primenom kakvog pristupa ili motiva se mogu izvršiti (Banović, 2002).

Tipični krivična dela privrednog kriminaliteta, a koja spadaju u grupu krivičnih dela protiv privrede su: falsifikovanje novca i hartija od vrednosti, falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica, poreska utaja, krijumčarenje, pranje novca, zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom, prouzrokovanje stečaja, prouzrokovanje lažnog stečaja, zloupotreba ovlašćenja u privredi, itd.

Prema određenju Krivičnog zakonika (čl. 223), „osnovni oblik falsifikovanja novca čini lice koje napravi lažan novac u nameri da ga stavi u

optičaj kao pravi ili koje u istoj nameri preinači pravi novac”. Kako Kalaš i Milošević (2015, str. 214) ističu, „u savremenim uslovima poslovanja, fiskalna politika ima izuzetan značaj u podržavanju intenzivnog i dinamičnog privrednog rasta u svim tržišnim ekonomijama”.

Prema istraživanjima, „u 2016. godini, u postupku ekspertize novca primljenog pod sumnjom da je falsifikovan otkriveno je ukupno 6.171 falsifikovana novčanica gotovog novca, što je za 8,9% više nego u istom periodu prethodne godine, kada je otkriveno 5.667 komada tih novčanica. Posmatrano u nominalnom iznosu, to povećanje iznosi 18,9% (9.133.400,00 dinara u periodu januar–decembar 2016. godina u odnosu na 7.681.970,00 dinara u istom periodu 2015. godine)” (Izveštaj o otkrivenim falsifikovanim novčanicama, 2017, str. 2).

Apoenska struktura otkrivenih falsifikovanih novčanica gotovog novca data je u Tabeli 1.

Tabela 1. – Pregled falsifikovanih novčanica gotovog novca januar–decembar 2016. (u komadima)

<i>Apoen</i>	<i>5000</i>	<i>2000</i>	<i>1000</i>	<i>500</i>	<i>200</i>	<i>100</i>	<i>50</i>	<i>20</i>	<i>10</i>	<i>Ukupno</i>
<i>Komada</i>	182	2.808	2.115	964	4	94	4	0	0	6.171
<i>Učešće u %</i>	2,9	45,5	34,3	15,6	0,1	1,5	0,1	0	0	100

Izvor: Izveštaj o otkrivenim falsifikovanim novčanicama, 2017, str. 2

Istraživanjem se došlo do zaključka da su „u strukturi otkrivenih falsifikata novčanica gotovog novca, dominantno učešće imale falsifikovane novčanice od 2000, 1000 i 500 dinara. Procentualno izraženo, ta tri apoena su zajedno činila 95,4% broja falsifikata novčanica gotovog novca” (Izveštaj o otkrivenim falsifikovanim novčanicama, 2017, str. 2).

Takođe, istraživanjem je ustanovljeno da je „u strukturi otkrivenih falsifikata novčanica gotovog novca, najveći udeo novčanica bio od 2000 dinara, zatim 1000, 5000 i 500 dinara. Procentualno izraženo, ta četiri apoena zajedno su činila 99,9% falsifikata gotovog novca” (Izveštaj o otkrivenim falsifikovanim novčanicama, 2017, str. 3).

Tabela 2. – Pregled falsifikovanih novčanica gotovog novca januar–decembar 2016. (u hiljadama dinara)

<i>Apoen</i>	<i>5000</i>	<i>2000</i>	<i>1000</i>	<i>500</i>	<i>200</i>	<i>100</i>	<i>50</i>	<i>20</i>	<i>10</i>	<i>Ukupno</i>
<i>Iznos</i>	910	5.616	2.115	482	0,8	9,4	0,2	0	0	9.133,4
<i>Učešće u %</i>	9,96	61,49	23,16	5,28	0,01	0,1	0	0	0	100

Izvor: Izveštaj o otkrivenim falsifikovanim novčanicama, 2017, str. 3

Prema određenju Krivičnog zakonika (čl. 225), osnovni oblik dela „falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica čini lice koje napravi lažnu platnu

karticu ili preinači pravu platnu karticu u nameri da je upotrebi kao pravu ili koje takvu lažnu karticu upotrebi kao pravu”.

Suštinska osobenost ovog krivičnog dela je prisustvo elemenata protivpravnog prisvajanja u skoro svakom segmentu falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica (Janković, 2011, str. 181).

I pored činjenice da postoji veliki broj novih načina plaćanja broj korisnika koji koriste platne kartice naglo raste, a sve aktivnija je i trgovina putem Interneta koja se zasniva na njihovoj upotrebi (Urošević, Uljanov, 2010, str. 15).

Prema određenju Krivičnog zakonika (čl. 229), „osnovni oblik poreske utaje čini svako ko u nameri da potpuno ili delimično izbegne plaćanje poreza, doprinosa ili drugih propisanih dažbina, daje lažne podatke o zakonito stečenim prihodima, o predmetima ili drugim činjenicama koje su od uticaja na utvrđivanje ovakvih obaveza ili ko u istoj nameri, u slučaju obavezne prijave, ne prijavi zakonito stečeni prihod, odnosno predmete ili druge činjenice koje su od uticaja na utvrđivanje ovakvih obaveza ili ko u istoj nameri na drugi način prikriva podatke koji se odnose na utvrđivanje navedenih obaveza, a iznos obaveze čije se plaćanje izbegava prelazi stopedeset hiljada dinara”.

Poreska utaja je delo *sui generis*, mada ga u teoriji neki smatraju i kao poseban slučaj prevare. Ipak, rasprostranjenije je gledište da je ovo krivično delo lakše od prevare, tj. od prevarnog oštećenja pojedinaca (Stojanović, Perić, 2007, str. 173). Oblik krivice dela svakako je direktni umišljaj uz element namere potpunog ili delimičnog izbegavanja plaćanja poreza i propisanih dažbina (Karličić, 2015, str. 97). Umišljaj izvršioca dakle, podrazumeva najviši stepen svesti i volje, pri čemu je predstava o posledici bila jedan od motiva odluke da se delo izvrši.

Poreska utaja je osnovno krivično delo protiv državnih finansija, jer je zakonom određen zaštitni objekt kod ovog krivičnog dela zapravo fiskalni sistem, sistem javnih prihoda, a on čini osnovu privredno ekonomskog sistema svake zemlje. Za razliku od zaštitnog objekta, objekt radnje, odnosno objekt prema kome je upravljena radnja krivičnog dela je alternativno određen, te on može biti porez, doprinos ili druga propisana dažbina koja predstavlja javni prihod.

Prema određenju Krivičnog zakonika (čl. 230), krijumčarenje u osnovnom obliku „čini lice koje se bavi prenošenjem robe preko carinske linije izbegavajući mere carinskog nadzora ili ko izbegavajući mere carinskog nadzora prenese robu preko carinske linije naoružan, u grupi ili uz upotrebu sile ili pretnje”.

Savremene načine izvršenja krijumčarenja karakterišu tri osnovna elementa: pojava širokog kruga učesnika u krijumčarenju, pojava većeg broja krijumčarskih grupa i organizacija i smanjenje broja posrednika između

početne destinacije robe i krajnjeg kupca. Za ilegalno prebacivanje robe mogu se koristiti sva saobraćajna sredstva. Kojim će se i kakvim sredstvima i metodama krijumčari poslužiti pri prenošenju ili prikrivanju robe zavisi u prvom redu od vrste, količine i osobine robe koja se krijumčari. Najčešći oblici su: u vozu, u putničkim motornim vozilima, u teretnim motornim vozilima (naročito hladnjačama, cisternama i kamionima sa oznakom «TIR»), te plovnim objektima, i dr.

Prema određenju Krivičnog zakonika (čl. 231), „osnovni oblik pranja novca čini svako ko izvrši konverziju ili prenos imovine, sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog dela, u nameri da se prikrije ili lažno prikaže nezakonito poreklo imovine, ili prikrije ili lažno prikaže činjenice o imovini sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog dela, ili stekne, drži ili koristi imovinu sa znanjem, u trenutku prijema, da ta imovina potiče od krivičnog dela”.

Cilj pranja novca u osnovi je prikrivanje i zametanje tragova porekla nezakonito stečenog novca ili dobiti (Iljkić, 2015, str. 37). Stabilnost nacionalne privrede, u bitnom segmentu opredeljuje pojavu i zastupljenost pranja novca. Prema stavovima pojedinih autora, „siva ekonomija u nacionalnim privredama predstavlja značajan segment koji utiče na obim pranja novca. Procenjuje se da siva ekonomija učestvuje sa stopom u rasponu od 1 do 40% u nacionalnom društvenom proizvodu. Naša zemlja po stopi sive ekonomije spada u sam svetski vrh” (Fijat, 2008, str. 28). Pranje novca je u izuzetnim razmerama zastupljeno i na svetskom nivou. U pojedinim istraživanjima zastupljenosti pranja novca na svetskom nivou navodi se da se „u svetu svake godine 'opere' između 500 milijardi i 1,5 biliona dolara. Po proceni Ujedinjenih nacija, 80% navedenog iznosa ostvareno je trgovinom narkoticima, što predstavlja najveći izvor prljavog novca” (Kuljača, 2007, str. 118–119). Takođe, „FATF procenjuje da pranje novca obuhvata 2% svetskog GDP (ukupnog domaćeg proizvoda). IMF procenjuje da je ukupno svetsko pranje novca između 2 i 5% od GDP, što bi nominalno izraženo bilo više od 600 milijardi USD godišnje“ (Fijat, 2008, str. 28).

METODOLOGIJA, HIPOTEZE, KORIŠĆENI PODACI

S obzirom da je osnovni cilj rada analiza obuhvatnosti i razvijenosti krivične legislative u pogledu zastupljenosti krivičnih dela protiv privrede kao grupe krivičnih dela u odnosu na broj i vrstu drugih inkriminacija zastupljenih u materijalnom krivičnom zakonodavstvu Srbije, te u pogledu načina propisivanja svakog konkretnog krivičnog dela iz pomenute grupe, prvenstveno će biti primenjen normativni metod, upotpunjen sa analitičkim metodom pri teorijskoj analizi sadržaja, te deduktivnim metodološkim

pristupom prilikom izvođenja zaključaka. U poglavlju posvećenom rezultatima u radu pravosudnih organa povodom pokrenutih i sprovedenih krivičnih postupaka za krivična dela protiv privrede, biće učinjena i osnovna kvantitativna analiza podataka. Primarni legislativni izvor koji je konsultovan u radu jeste Krivični zakonik Srbije, čije odredbe u vezi sa krivičnim delima protiv privrede predstavljaju okosnicu istraživanja i odgovora na hipotetičko pitanje.

Prema Cvetkoviću (2016, str. 236), u domenu kriminaliteta, „od velikog značaja jeste informisanost šire javnosti”. Pri svemu rečenom se, nakon analize stavova teoretičara, te nakon osvrta na osnovne odredbe pozitivnog materijalnog krivičnog zakonodavstva u pogledu obima i strukture krivičnih dela protiv privrede, postavlja osnovno hipotetičko pitanje – uolikoj meri broj i vrsta inkriminacija iz grupe krivičnih dela protiv privrede može doprineti privrednoj stabilnosti Srbije, odnosno, da li sadržajna krivičnopravna regulativa sa privredom i svim njenim aspektima kao primarnim zaštitnim objektom, može delovati preventivno na potencijalno vršenje novih krivičnih dela protiv privrede, te time biti značajan faktor ukupne privredne stabilnosti. Odgovor na izneto hipotetičko pitanje proizilazi iz poglavlja koje sledi, a koje se odnosi na efikasnost i efektivnost krivičnopravne zaštite privrednih odnosa u državi kao primarnog zaštitnog objekta posebne grupe krivičnih dela – krivičnih dela protiv privrede. Pomenuti parametri na najbolji način se mogu sagledati kroz analizu broja podnetih krivičnih prijava i optužnica, te donetih osuđujućih presuda prema punoletnim učinocima krivičnih dela protiv privrede na prostoru Republike Srbije. Referentni period koji se analizira jeste period od 2011–2015. godine. Metodološki, analiza će biti zasnovana na referentnim podacima Republičkog zavoda za statistiku.

ANALIZA REZULTATA RADA PRAVOSUDNIH ORGANA U SRBIJI U KRIVIČNIM POSTUPCIMA PREMA PUNOLETNIM UČINIOCIMA ZA KRIVIČNIH DELA PROTIV PRIVREDE, ZA PERIOD 2011-2015.

U prvom delu analize rezultata rada pravosudnih organa u Srbiji u krivičnim postupcima prema punoletnim učinocima za krivičnih dela protiv privrede (Tabela 3, 4, 5), analiziraće se broj prijavljenih punoletnih lica, broj optuženih, te broj osuđenih punoletnih lica za period 2011–2015. godina, pri čemu će se podaci (izraženi i broičano i procentualno) odnositi na grupe krivičnih dela, sa ciljem sagledavanja zastupljenosti krivičnih dela protiv privrede (poglavlje XXII Krivičnog zakonika) u odnosu na ukupan kriminalitet, te u odnosu na druge grupe krivičnih dela.

U drugom delu analize rezultata rada pravosudnih organa u Srbiji u krivičnim postupcima prema punoletnim učiniocima za krivičnih dela protiv privrede (Tabela 6, 7), analiziraće se broj prijavljenih punoletnih lica i donetih osuđujućih presuda za sva krivična dela poglavlja XXII Krivičnog zakonika u periodu od 2012–2015. godine, sa komparativnim pregledom u odnosu na broj prijavljenih punoletnih lica i donetih osuđujućih presuda za celu grupu krivičnih dela protiv privrede, te ukupan skor za sva krivična dela na prostoru Republike Srbije.

Tabela 3. – Broj podnetih krivičnih prijava protiv punoletnih lica, prema krivičnom delu, za period 2011–2015. godine

Krivična dela	2011		2012		2013		2014		2015	
	br	%	br	%	br	%	br	%	br	%
<i>Ukupno</i>	88.207	100	92.879	100	91.411	100	92.600	100	108.759	100
<i>Protiv:</i>										
<i>Života i tela</i>	3908	4,4	3923	4,2	3734	4,1	3268	3,5	3818	3,5
<i>Sloboda i prava čoveka i građanina</i>	2470	2,8	2676	2,9	2850	3,1	2975	3,2	3874	3,6
<i>Časti i ugleda</i>	58	0,1	53	0,1	39	0,0	47	0,1	53	0,0
<i>Polne slobode</i>	414	0,5	372	0,4	320	0,4	252	0,3	352	0,3
<i>Braka i porodice</i>	5868	6,7	6182	6,7	6268	6,9	5914	6,4	7891	7,3
<i>Imovine</i>	39742	45,1	45291	48,8	45899	50,2	50303	54,3	58741	54,0
<i>Privrede</i>	2957	3,4	3221	3,5	3397	3,7	3347	3,6	3526	3,2
<i>Zdravlja ljudi</i>	3409	3,9	3603	3,9	3464	3,8	3161	3,4	3731	3,4
<i>Opšte sigurnosti ljudi i imovine</i>	1128	1,3	1305	1,4	1210	1,3	1264	1,4	1284	1,2
<i>Bezbednosti javnog saobraćaja</i>	6447	7,3	7186	7,7	7773	8,5	7439	8,0	7856	7,2
<i>Ustavnog uređenja i bezbednosti R. Srbije</i>	51	0,1	89	0,1	39	0,0	38	0,0	31	0,0
<i>Pravosuđa</i>	898	1,0	946	1,0	821	0,9	865	0,9	1114	1,0
<i>Javnog reda i mira</i>	3859	4,4	4022	4,3	3396	3,7	2897	3,1	3671	3,4
<i>Pravnog saobraćaja</i>	2939	3,3	2745	3,0	2173	2,4	1975	2,1	2570	2,4
<i>Službene dužnosti</i>	3798	4,3	3516	3,8	2602	2,8	2437	2,6	2642	2,4
<i>Ostala krivična dela</i>	10261	11,6	7749	8,3	7426	8,1	6418	6,9	7605	7,0

Izvor: RZS, 2016, str. 2

Tabela 4. – Broj optuženih punoletnih lica, prema krivičnom delu, za period 2011–2015. godine

Krivična dela	2011		2012		2013		2014		2015	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
<i>Ukupno</i>	39.439	100	41.621	100	45.704	100	48.425	100	42.030	100
<i>Protiv:</i>										
<i>Života i tela</i>	3050	7,7	3310	8,0	3689	8,1	3903	8,1	2906	6,9
<i>Sloboda i prava čoveka i građanina</i>	824	2,1	1111	2,7	1327	2,9	1797	3,7	1340	3,2
<i>Časti i ugleda</i>	1714	4,3	1782	4,3	2300	5,0	1778	3,7	1210	2,9
<i>Polne slobode</i>	255	0,6	322	0,8	326	0,7	350	0,7	248	0,6
<i>Braka i porodice</i>	3390	8,6	3353	8,1	3875	8,5	4248	8,8	4019	9,6
<i>Imovine</i>	8395	21,3	10151	24,4	12186	26,7	13868	28,6	13299	31,6
<i>Privrede</i>	1499	3,8	1589	3,8	2240	4,9	2748	5,7	2570	6,1
<i>Zdravlja ljudi</i>	3936	10,0	3446	8,3	3303	7,2	3328	6,9	3241	7,7
<i>Opšte sigurnosti ljudi i imovine</i>	338	0,9	390	0,9	371	0,8	435	0,9	370	0,9
<i>Bezbednosti javnog saobraćaja</i>	4261	10,8	3957	9,5	4292	9,4	4136	8,5	3018	7,2
<i>Ustavnog uređenja i bezbednosti R. Srbije</i>	19	0,0	57	0,1	33	0,1	38	0,1	43	0,1
<i>Pravosuđa</i>	414	1,0	491	1,2	491	1,1	503	1,0	370	0,9
<i>Javnog reda i mira</i>	2027	5,1	2526	6,1	2537	5,6	2868	5,9	2566	6,1
<i>Pravnog saobraćaja</i>	2403	6,1	2363	5,7	2247	4,9	2153	4,4	1572	3,7
<i>Službene dužnosti</i>	1263	3,2	1615	3,9	1632	3,6	1401	2,9	1008	2,4
<i>Ostala krivična dela</i>	5651	14,3	5158	12,4	4855	10,6	4871	10,1	4250	10,1

Izvor: RZS, 2016, str. 2

Tabela 5. – Broj osuđenih punoletnih lica, prema krivičnom delu, za period 2011–2015. godine

Krivična dela	2011		2012		2013		2014		2015	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
<i>Ukupno</i>	30.807	100	31.322	100	32.241	100	35.376	100	33.189	100
<i>Protiv:</i>										
<i>Života i tela</i>	2320	7,5	2321	7,4	2397	7,4	2611	7,4	2074	6,2
<i>Sloboda i prava čoveka i građanina</i>	486	1,6	653	2,1	783	2,4	1112	3,1	887	2,7
<i>Časti i ugleda</i>	566	1,8	564	1,8	640	2,0	553	1,6	451	1,4
<i>Polne slobode</i>	190	0,6	244	0,8	236	0,7	242	0,7	174	0,5
<i>Braka i porodice</i>	2891	9,4	2771	8,8	3102	9,6	3465	9,8	3512	10,6
<i>Imovine</i>	6825	22,2	8338	26,6	9729	30,2	11236	31,8	11301	34,1
<i>Privrede</i>	999	3,2	932	3,0	1169	3,6	1543	4,4	1609	4,8
<i>Zdravlja ljudi</i>	3619	11,7	3106	9,9	2883	8,9	2972	8,4	2970	8,9
<i>Opšte sigurnosti ljudi i imovine</i>	254	0,8	264	0,8	242	0,8	286	0,8	268	0,8
<i>Bezbednosti javnog saobraćaja</i>	3693	12,0	3323	10,6	3508	10,9	3416	9,8	2616	7,9
<i>Ustavnog uređenja i bezbednosti R. Srbije</i>	10	0,0	51	0,2	22	0,1	27	0,1	13	0,0
<i>Pravosuđa</i>	218	0,7	240	0,8	195	0,6	215	0,6	208	0,6
<i>Javnog reda i mira</i>	1709	5,5	1946	6,2	1814	5,6	1996	5,6	2031	6,1
<i>Pravnog saobraćaja</i>	1913	6,2	1788	5,7	1506	4,7	1532	4,3	1085	3,3
<i>Službene dužnosti</i>	651	2,1	841	2,7	700	2,2	586	1,7	534	1,6
<i>Ostala krivična dela</i>	4463	14,5	3940	12,6	3315	10,3	3539	10,0	3456	10,4

Izvor: RZS, 2016, str. 2

Tabela 6. – Broj prijavljenih punoletnih lica za krivična dela protiv privrede i ukupno za sva krivična dela na prostoru Srbije u periodu od 2012–2015. godine

<i>Krivična dela</i>	<i>2012. god</i>	<i>2013. god</i>	<i>2014. god</i>	<i>2015. god</i>
<i>UKUPNO – SVA KRIVIČNA DELA NA PROSTORU R. SRBIJE</i>	92.879	91.411	92.600	108.759
<i>Krivična dela protiv privrede</i>	3221	3397	3347	3526
<i>POJEDINAČNA KRIVIČNA DELA:</i>				
<i>Falsifikovanje novca</i>	167	128	119	178
<i>Falsifikovanje hartija od vrednosti</i>	9	7	9	2
<i>Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica</i>	193	264	503	397
<i>Falsifikovanje znakova za vrednost</i>	28	19	102	21
<i>Pravljenje, nabavljanje i davanje drugom sredstva za falsifikovanje</i>	1	/	6	/
<i>Izdavanje čeka i korišćenje platnih kartica bez pokrića</i>	487	296	169	172
<i>Neuplaćivanje poreza po odbitku</i>	1132	106	62	63
<i>Poreska utaja</i>	103	1051	712	715
<i>Krijumčarenje</i>	141	106	98	155
<i>Pranje novca</i>	21	3	9	14
<i>Zloupotreba monopolističkog položaja</i>	4	2	7	3
<i>Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake roba ili usluga</i>	38	26	80	111
<i>Nesavestan rad u privrednom poslovanju</i>	59	/	/	/
<i>Zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom</i>	/	11	17	32
<i>Zloupotreba položaja odgovornog lica</i>	/	542	684	697
<i>Prouzrokovanje stečaja</i>	14	16	19	13
<i>Prouzrokovanje lažnog stečaja</i>	15	27	3	5
<i>Oštećenje poverioca</i>	47	61	52	50
<i>Zloupotreba ovlašćenja u privredi</i>	514	478	396	352
<i>Narušavanje poslovnog ugleda i kreditne sposobnosti</i>	1	3	2	6
<i>Odavanje poslovne tajne</i>	8	7	3	5
<i>Onemogućavanje vršenja kontrole</i>	9	9	6	10
<i>Nedozvoljena proizvodnja</i>	18	20	35	87
<i>Nedozvoljena trgovina</i>	195	191	226	410
<i>Obmanjivanje kupaca</i>	8	12	25	15
<i>Falsifikovanje znakova, odnosno državnih žigova za obeležavanje robe, merila i predmeta od dragocenih metala</i>	9	12	3	13

Izvor: RZS, 2013, str. 5; RZS, 2014, str. 5; RZS, 2015, str. 5; RZS, 2016, str.

Tabela 7. – Broj osuđenih punoletnih lica za krivična dela protiv privrede i ukupno za sva krivična dela na prostoru Republike Srbije u periodu od 2012–2015. godine

<i>Krivična dela</i>	<i>2012. god</i>	<i>2013. god</i>	<i>2014. god</i>	<i>2015. god</i>
UKUPNO – SVA KRIVIČNA DELA NA PROSTORU R. SRBIJE	31.322	32.241	35.376	33.189
<i>Krivična dela protiv privrede</i>	932	1169	1543	1609
POJEDINAČNA KRIVIČNA DELA:				
<i>Falsifikovanje novca</i>	89	82	70	68
<i>Falsifikovanje hartija od vrednosti</i>	9	/	2	3
<i>Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica</i>	74	111	88	101
<i>Falsifikovanje znakova za vrednost</i>	4	3	2	5
<i>Pravljenje, nabavljanje i davanje drugom sredstva za falsifikovanje</i>	2	1	3	3
<i>Izdavanje čeka i korišćenje platnih kartica bez pokrića</i>	127	143	133	82
<i>Neplaćivanje poreza po odbitku</i>	24	22	44	30
<i>Poreska utaja</i>	246	290	400	449
<i>Krijumčarenje</i>	78	112	72	95
<i>Pranje novca</i>	1	3	2	2
<i>Zloupotreba monopolističkog položaja</i>	1	/	5	/
<i>Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake roba ili usluga</i>	9	10	24	32
<i>Nesavestan rad u privrednom poslovanju</i>	8	/	/	/
<i>Zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom</i>	/	/	2	1
<i>Zloupotreba položaja odgovornog lica</i>	/	94	337	317
<i>Prouzrokovanje stečaja</i>	1	4	5	2
<i>Prouzrokovanje lažnog stečaja</i>	/	1	/	1
<i>Oštećenje poverioca</i>	25	19	22	23
<i>Zloupotreba ovlašćenja u privredi</i>	135	154	230	183
<i>Narušavanje poslovnog ugleda i kreditne sposobnosti</i>	/	3	/	1
<i>Odavanje poslovne tajne</i>	2	1	1	/
<i>Onemogućavanje vršenja kontrole</i>	/	/	/	2
<i>Nedozvoljena proizvodnja</i>	13	4	5	25
<i>Nedozvoljena trgovina</i>	81	103	90	181
<i>Obmanjivanje kupaca</i>	3	7	4	3
<i>Falsifikovanje znakova, odnosno državnih žigova za obeležavanje robe, merila i predmeta od dragocenih metala</i>	/	2	2	/

Izvor: RZS, 2013, str. 9; RZS, 2014, str. 9; RZS, 2015, str. 9; RZS, 2016, str. 9–10

ANALIZA REZULTATA RADA PRAVOSUDNIH ORGANA U SRBIJI U KRIVIČNIM POSTUPCIMA PREMA PUNOLETNIM UČINIOCIMA KRIVIČNIH DELA PROTIV PRIVREDE

Kao što se iz prvog dela analize rezultata rada pravosudnih organa u Srbiji u krivičnim postupcima prema punoletnim učiniocima za krivičnih dela

protiv privrede (Tabela 3, 4, 5), može videti, predstavljen je broj prijavljenih punoletnih lica, broj optuženih, te broj osuđenih punoletnih lica za period 2011–2015. godina, pri čemu su podaci predstavljeni i brojačano i procentualno. Cilj je bio sagledati elemente učešća krivičnih dela protiv privrede u izvršenim kriminalnim aktivnostima u celini, kao i odnos krivičnih dela protiv privrede sa drugim grupama krivičnih dela.

Može se videti da dinamika podnošenja krivičnih prijava protiv punoletnih lica za krivična dela protiv privrede (tabela 3), nema većih oscilacija, te je broj podnetih krivičnih prijava približno isti za petogodišnji period – od 2011–2015. godina (u 2015. godini je podneto 3526 krivičnih prijava, dok je u 2011. godini podneto 2957 krivičnih prijava). Procentualno, u oblasti podnetih krivičnih prijava, u odnosu na ukupan kriminalitet, krivična dela protiv privrede nemaju veliku zastupljenost (2011. – 3,4%, 2012. – 3,5%, 2013. – 3,7%, 2014. – 3,6%, 2015. – 3,2%). Dalje, dinamika podizanja optužnica protiv punoletnih lica za krivična dela protiv privrede (tabela 4), beleži progresiju, te je u 2015. godini podignuto skoro dvostruko više optužnica protiv punoletnih lica (2570), nego što je bio slučaj u 2011. godini (1499). Procentualno, i u oblasti podignutih optužnica, u odnosu na ukupan kriminalitet, krivična dela protiv privrede nemaju veliku zastupljenost (2011. – 3,8%, 2012. – 3,8%, 2013. – 4,9%, 2014. – 5,7%, 2015. – 6,1%). Konačno, dinamika donošenja osuđujućih presuda protiv punoletnih lica za krivična dela protiv privrede (tabela 5), takođe beleži progresiju, te je u 2015. godini doneto 1609 osuđujućih presuda, dok je u 2011. godini doneto 999 osuđujućih presuda. Procentualno, kao što je to bio slučaj kod krivičnih prijava i optužnica, i u oblasti donetih osuđujućih presuda, u odnosu na ukupan kriminalitet, krivična dela protiv privrede nemaju veliku zastupljenost (2011. – 3,2%, 2012. – 3,0%, 2013. – 3,6%, 2014. – 4,4%, 2015. – 4,8%).

Kao što se iz drugog dela analize rezultata rada pravosudnih organa u Srbiji u krivičnim postupcima prema punoletnim učiniocima za krivičnih dela protiv privrede (Tabela 6, 7), može videti, predstavljen je broj prijavljenih punoletnih lica i donetih osuđujućih presuda za sva krivična dela poglavlja XXII Krivičnog zakonika u periodu od 2012–2015. godine. Cilj je bio sagledati zastupljenost pojedinačnih krivičnih dela protiv privrede u odnosu na broj prijavljenih punoletnih lica i donetih osuđujućih presuda za celu grupu krivičnih dela protiv privrede, te u odnosu na ukupan kriminalitet na prostoru Republike Srbije.

Iz tabele 6. se može videti da su pojedinačna krivična dela protiv privrede za koja je podneto najviše krivičnih prijava protiv punoletnih lica (u odnosu na broj krivičnih prijava za celu grupu krivičnih dela protiv privrede, te u odnosu na broj krivičnih prijava za sva krivična dela u R. Srbiji) sledeća: Neuplaćivanje poreza po odbitku (2012. – 1132 krivične prijave), Izdavanje čeka i korišćenje platnih kartica bez pokrića (2012. – 487; 2013. – 296

krivičnih prijava), Zloupotreba ovlašćenja u privredi (2012. – 514; 2013. – 478; 2014. – 396; 2015. – 352 krivične prijave), Poreska utaja (2013. – 1051; 2014. – 712; 2015. – 715 krivičnih prijava), Zloupotreba položaja odgovornog lica (2013. – 542; 2014. – 684; 2015. – 697 krivičnih prijava), Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica (2013. – 264; 2014. – 503; 2015. – 397 krivičnih prijava), Nedoželjena trgovina (2014. – 226; 2015. – 410 krivičnih prijava). Od svih pojedinačnih krivičnih dela protiv privrede, u 2012. godini, najviše je podneto krivičnih prijava za krivično delo Neuplaćivanje poreza po odbitku (1132), a u 2013, 2014. i 2015. godini za krivično delo Poreska utaja (2013. – 1051; 2014. – 712 i 2015. – 715).

Iz tabele 7. se može videti da su pojedinačna krivična dela protiv privrede za koja je doneto najviše osuđujućih presuda protiv punoletnih lica (u odnosu na broj kondemnatornih presuda za celu grupu krivičnih dela protiv privrede, te u odnosu na broj istih za sva krivična dela u R. Srbiji) sledeća: Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica (2013. – 111; 2015. – 101 osuđujuća presuda), Izdavanje čeka i korišćenje platnih kartica bez pokrića (2012. – 127; 2013. – 143; 2014. – 133 osuđujućih presuda), Poreska utaja (2012. – 246; 2013. – 290; 2014. – 400; 2015. – 449 osuđujućih presuda), Krijumčarenje (2013. – 112 osuđujućih presuda), Zloupotreba položaja odgovornog lica (2014. – 337; 2015. – 317 osuđujućih presuda), Zloupotreba ovlašćenja u privredi (2012. – 135; 2013. – 154; 2014. – 230; 2015. – 183 osuđujućih presuda), Nedoželjena trgovina (2013. – 103; 2015. – 181 osuđujućih presuda). Od svih pojedinačnih krivičnih dela protiv privrede, u 2012. godini, najviše je podneto krivičnih prijava za krivično delo Neuplaćivanje poreza po odbitku (1132), a u 2013, 2014. i 2015. godini za krivično delo Poreska utaja (2013. – 1051; 2014. – 712 i 2015. – 715). Od svih pojedinačnih krivičnih dela protiv privrede, od 2012. – 2015. godine, najviše je osuđujućih presuda doneto za krivično delo Poreska utaja (2012. – 246; 2013. – 290; 2014. – 400; 2015. – 449).

Ako se učini kratak osvrt na zahteve koje je Evropska unija postavila Srbiji u pregovaračkom poglavlju 23 (poglavlju koje se odnosi na pravosuđe i ljudska prava) u procesu ispunjavanja ključnih kriterijuma za članstvo u EU, uviđa se da je jedna od primarnih težnji Evropske unije uspostavljanje nezavisnog i efikasnog pravosuđa, kao strateški bitnog elementa za očuvanje osnovnih tekovina prava i pravnog sistema jedne zemlje. Poglavlje stoga obuhvata relevantna pitanja u vezi sa reformom pravosuđa, suzbijanjem korupcije i poštovanjem osnovnih ljudskih prava i prava građana Evropske unije. Kako neki autori navode, „reforma pravosuđa obuhvata neophodnost da ono postane nezavisno, nepristrasno, efikasno, odgovorno i profesionalno. Koncept borbe protiv korupcije obuhvata kako preventivni, tako i represivni aspekt (u smislu procesuiranja krivičnih dela korupcije), ali i institucionalni okvir, koji mora biti postavljen tako da obezbedi efikasno rešavanje ovog

pitanja, dok osnovna prava obuhvataju čitav spektar obezbeđivanja zaštite ljudskih i manjinskih prava” (Trideset pet koraka ka Evropskoj uniji, 2015, str. 29). Imajući u vidu navedeno, uslovi koji su bili postavljeni Srbiji u oblasti pravosuđa, u poglavlju 23, predstavljaju veoma veliki izazov za pravni sistem naše zemlje, u celini. Cilj svih planiranih i preduzetih aktivnosti bio je i jeste stvaranje jednog pouzdanog pravnog sistema.

U Izveštaju Evropske komisije o napretku Republike Srbije za 2016. godinu se navodi da je „Srbija dostigla izvestan nivo pripremljenosti kad je reč o pravnim tekovinama Evropske unije i evropskim standardima u ovoj oblasti” (European Commission, 2016 str. 54), ali da je neophodno dalje sprovođenje reforme pravosuđa, te rešavanje svih pitanja od ključne važnosti za pravosudni sistem u Srbiji. Takođe, prema navodima u Izveštaju, Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije do 2016. godine „nije dala očekivane rezultate, te je neophodno za ubuduće uspostaviti inicijalnu evidenciju istrage, krivičnog gonjenja i pravosnažnih presuda u slučajevima korupcije, naročito u slučajevima korupcije na visokom nivou” (European Commission, 2016, str. 54).

Rečeno, a u duhu naročitih preporuka iznetih u Izveštaju o napretku Republike Srbije za 2016. godinu i pregovaračkog poglavlja 23, govori u prilog osnovnom cilju koji je postavljen na početku rada, a koji se odnosi na analizu obuhvatnosti i razvijenosti krivične legislative u pogledu zastupljenosti krivičnih dela protiv privrede kao grupe krivičnih dela u odnosu na broj i vrstu drugih inkriminacija zastupljenih u materijalnom krivičnom zakonodavstvu Srbije, te u pogledu načina propisivanja svakog konkretnog krivičnog dela iz ove grupe.

ZAKLJUČAK

Na samom početku analize rezultata rada pravosudnih organa u postupcima za krivična dela protiv privrede postavilo se pitanje, u kolikoj meri broj i vrsta inkriminacija iz grupe krivičnih dela protiv privrede može doprineti privrednoj stabilnosti Srbije, odnosno, da li sadržajna krivičnopravna regulativa sa privredom i svim njenim aspektima kao primarnim zaštitnim objektom, može delovati preventivno na potencijalno vršenje novih krivičnih dela protiv privrede, te time biti značajan faktor ukupne privredne stabilnosti.

Nesumnjivo je da je osnovni cilj postojanja posebne grupe krivičnih dela, čiji je zaštitni objekt privreda jedne države, zapravo zaštita upravo ovog segmenta, a konsekventno i suzbijanje kriminaliteta.

Posledice svih pojedinačnih krivičnih dela mogu veoma snažno uticati na određene aspekte privrednih odnosa. Svako krivično delo ima svoj

specifični objekt radnje, dok je pasivni subjekt u slučaju vršenja bilo kog od pomenutih krivičnih dela zapravo država – Republika Srbija i svi njeni građani. Sadržajnom krivičnom regulativom, mi činimo veoma mnogo na polju privredne stabilnosti. Što se više vrednosti štiti pojedinačni krivični delima, to je mogućnost za povredu istih sve manja. Ukoliko sagledamo broj podnetih krivičnih prijava, te broj kondemnatornih presuda za svako krivično delo, uočavamo da se zapravo radi o hiljadama preduzetih deliktних radnji uperenih protiv privrede, koje su otkrivene i procesuirane.

Pitanje koje se neminovno nameće jeste pitanje broja neotkrivenih radnji koje se kvalifikuju kao krivično delo, koje pogađaju privredu cele zemlje, a koje, iz određenih razloga, nisu otkrivene i procesuirane. Ovoje situacija sa npr. krivičnim delom Pranja novca. Ukoliko pogledamo broj podnetih krivičnih prijava (2012. – 21, 2013. – 3; 2014. – 9; 2015. – 14), te broj donetih osuđujućih presuda (2012. – 1, 2013. – 3; 2014. – 2; 2015. – 2), uočavamo da se prividno ovo krivično delo, koje je inače u svetu jedno od najzastupljenijih, skoro i ne vrši na prostoru Republike Srbije. Stvarnost je potpuno drugačija. Krivična dela kod kojih je broj podnetih krivičnih prijava, broj podignutih optužnica, te broj donetih osuđujućih presuda veoma mali, nazivamo krivičnim delima sa izraženom tamnom brojkom, što zapravo znači da je reč o najopasnijim krivičnim delima, koja u velikoj meri povređuju određena dobra i vrednosti, ali koja, nažalost, ne otkrivamo i ne procesuiramo u pravom obimu i na pravi način.

Ovo nas dovodi do zaključka da je bitan aspekt privredne stabilnosti, kako po broju i strukturi optimalan broj inkriminacija (usaglašen sa EU standardima), tako i efikasan rad, pravilna koordinacija, te pravovremena reakcija svih pravosudnih organa, u svim fazama krivičnog postupka za krivična dela protiv privrede. Država koja neguje i usavršava krivičnu regulativu i dobar pravosudni aparat jeste država koja najopasnija krivična dela drži efikasno pod kontrolom, što direktno utiče na stabilnost i prosperitet.

SUMMARY

CRIMINAL AGAINST ECONOMY – CRIMINAL REGULATIONS AS A SIGNIFICANT FACTOR OF ECONOMIC STABILITY

At the beginning of the paper, the question was raised as to whether the content criminal law regulation as a primary protective object can act preventively on the potential conduct of new criminal offenses against the economy and thus be a significant factor of total economic stability. In the paper, the normative method was first applied, complemented by analytical and deductive methodological approach, and basic quantitative data analysis. The primary legislative source consulted in the work is the Criminal Code.

The consequences of all individual criminal offenses can very strongly affect certain aspects of economic relations. Every criminal offense has its own specific object of the act, while the passive subject is in fact the Republic of Serbia and all its citizens. With the content of criminal law, we do a lot in the field of economic stability. The state that nurtures and improves the criminal justice system is the state that holds the most dangerous crimes effectively under control, which directly affects stability and prosperity.

Key words: criminal offenses against the economy, economy, economic stability, Criminal Code.

LITERATURA

1. Arežina, N., Stefanović, D., Mizdraković, V., Džamić, V. i Alčaković, S. (2014), *Zastupljenost krivičnih dela protiv privrede i privrednih prestupa u Republici Srbiji*, Privredni kriminalitet i savremeno poslovanje, XV Međunarodni naučni skup SINERGIJA, Bijeljina, 1–6.
2. Banović, B. (2002), *Obezbeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd.
3. Cvetković, P. (2016), *Krivičnopravna zaštita intelektualne svojine*, Poslovna ekonomija, br. 1, vol. 10, Novi Sad, 218–238.
4. European Commission (2016), *Serbia 2016 Report*, Brussels, 9 November 2016. Preuzeto 15. januara 2018, sa http://mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/.
5. Fijat, Lj. (2008), *Pranje novca*, Bankarstvo, br. 3–4, 26–34.
6. Ignjatović, Đ. (2007), *Stanje kriminaliteta u Srbiji: analiza statističkih podataka*, Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
7. Ignjatović, Đ. (1998), *Kriminologija*, Nomos, Beograd.
8. Iljić, D. (2015), *Pranje novca u domaćem i stranom zakonodavstvu*, Finansije i pravo, vol. 3, br. 1, 37–58.
9. *Izveštaj o otkrivenim falsifikovanim novčanicama za januar–decembar 2016. godine (2017)*, Narodna banka Srbije, Sektor za poslove s gotovinom, Beograd.
10. Jotić, J. i Lovre, I. (2013), *Platni bilans Srbije – stanje i perspektive*, Poslovna ekonomija, br. 2, vol. 7, Novi Sad, 111–128.
11. Kalaš, B. i Milošević, S. (2015), *Fiskalna politika i fiskalni tokovi u Republici Srbiji*, Poslovna ekonomija, br. 2, vol. 9, Novi Sad, 213–234.
12. Karličić, M. (2015), *Osvrt na krivično delo poreska utaja*, Tužilačka reč, Glasilo Udruženja tužilaca Srbije, br. 28, 95–107.

13. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014.
14. Kuljača, R. (2007), *Pranje novca kao oblik prikrivanja nezakonito stečenih prihoda*, NBP – nauka, bezbednost, policija, br. 3, vol. 11, Beograd, 115–132.
15. Lovre, I. i Jotić, J. (2016), *Analiza efikasnosti javnog sektora Republike Srbije u komparaciji sa državama Evropske unije*, Poslovna ekonomija, br. 1, vol. 10, Novi Sad, 100–116.
16. Pihler, S. (1993), *Ka savremenoj koncepciji ekonomskog kriminaliteta, Aktuelni problemi suzbijanja kriminaliteta*, Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, Beograd, str. 35– 38.
17. Republički zavod za statistiku (2013), *Saopštenja*, Statistika pravosuđa, br. 199, god. LXIII, Beograd.
18. Republički zavod za statistiku (2014), *Saopštenja*, Statistika pravosuđa, br. 191, god. LXIV, Beograd.
19. Republički zavod za statistiku (2015). *Saopštenja*, Statistika pravosuđa, br. 192, god. LXV, Beograd.
20. Republički zavod za statistiku (2016), *Saopštenja*, Statistika pravosuđa, br. 189, god. LXVI, Beograd.
21. Stojanović, Z., Perić, O. (2007), *Krivično pravo – posebni deo*, Pravna knjiga, Beograd.
22. Trideset pet koraka ka Evropskoj uniji (2015), Informacioni centar Evropske unije, Beograd. Preuzeto 15. januara 2018, sa https://euinfo.rs/files/Publikacije-srp/35_koraka_za_web.pdf.
23. Urošević, V., Uljanov, S. (2010), *Uticao karderskih foruma na ekspanziju i globalizaciju zloupotrebe platnih kartica na internetu*, NBP – žurnal za kriminalistiku i pravo, Br. 2, 13–24.
24. Šikman, M., Domuzin, R. (2013), *Fenomenološka dimenzija privrednog kriminaliteta*, Bezbednost, policija, građani, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, god. IX, br. 3–4, 1–20.

Ovaj rad je primljen **17.12.2017.**, a na sastanku redakcije časopisa prihvaćen za štampu **22.01.2018.** godine.